

Berniukas iš skersgatvio

Pirma skiltis

Dideliuose miestuose su plačiomis gatvėmis dar ir dabar rasi tokių siaurų skersgatvių, kur pro langą lengvai gali paspausti ranką priešais gyvenančiam kaimynui. Užsienio turistai, kurių kišenės pilnos pinigų, o širdys jausmų, atklydę į tokių skersgatvį, sušunka: „Kaip nuostabu!“ O damos atsidūsta: „Kokia idilija! Kokia romantika!“

Tačiau čia nėra nei idilijos, nei romantikos, nes tokiuose skersgatviuose gyvena žmonės, kurie beveik neturi pinigų. O tas, kas dideliame ir prabangiam mieste beveik neturi pinigų, dažnai būna piktas ir pavydus. Ir kalti čia ne tik žmonės, kalti ir patys skersgatviai.

Kai Timui sukako treji metai, jis apsigyveno tokiaame skersgatvy. Linksma apskritaveidė jo mama buvo jau mirusi, ir tėvui teko eiti prie statybų, nes tais laikais ne taip jau lengva buvo rasti kokį darbą. Ir šit tėvas su sūnumi, palikę šviesų butą su langais į miesto sodą, persikėlė į siaurą, akmenimis grįstą skersgatvį, kur visada kvepėjo pipirais, kmynais ir anyžium: čia buvo vienintelis visame mieste prieskonių malūnas. Netrukus

tėvas parsivedė pamotę, liesą, į pelę panašią moterį, ir suvestinį brolių – įžūlų, išpaikintą ir išblyškusį kaip drobė.

Nors Timui buvo tik treji metai, jis buvo tvirtas berniukas ir mokėjo pats vienas vesti per jūras laivą iš kėdžių ir vairuoti mašiną iš pagalvių; ir dar – jis mokėjo nuostabiai juoktis. Kai buvo gyva jo mama, ji su ašaromis kvatodavo, klausydama, kaip Timas, su savo pagalviais ir kėdėmis išsirengęs į tolimą kelionę per jūras ir sausumas, linksmi šūkčioja: „Tuf, tuf, tuf, Amerika.“ Pamotė, pamačiusi jį žaidžiant, krėsdavo į kailį. O kodėl – Timas nesuprato.

Nesuprato jis ir suvestinio brolio Ervino, kuris brolišką meilę rodydavo apmėtydamas Timą pagaliais, ištepliodamas suodžiais, rašalu arba slyvų džemu. Ir kažkodėl už visas jo išdaigas kliūdavo Timui. Daug ko nesuprato Timas, atvažiavęs į naująją butą skersgatvyje, ir, matyt, dėl to jis beveik atrpato juoktis. Tik kai tėvas būdavo namie, kartais suskambėdavo skardus, atbalsingas jo juokas.

Tačiau tėvas retai būdavo namie, nes statyba, prie kurios dirbo, buvo labai toli. (Jis ir vedė antrąsyk, kad Timui nereiktų per dieną dienas vienam sėdėti.) Ir tik sekmadieniais tėvas gaudavo pabūti su sūnumi. Tada jis imdavo Timą už rankos ir sakydavo pamotei:

– Mudu einam pasivaikščioti.

Bet iš tiesų jie eina į hipodromą, o ten tėvas sukrapšto truputį pinigų, kiek pavyksta slapčia nuo žmonos sutaupyti, ir stato už kurį nors žirgą. Jis svajoja, kad vieną dieną išloš krūvą pinigų, o tada paliks tą siaurą skersgatvį ir persikels su šeima į šviesų butą. Tačiau, kaip ir daugelis kitų, jis vylėsi tuščiai. Beveik kiekvieną kartą jis pralošdavo, o jei pavykdavo ką išlošti,

tai taip mažai, kad vos užtekdavo kokiam gardėsiui, alaus stiklinei ir tramvajui.

Mažajam Timui nelabai patiko arklių lenktynės. Žirgai ir raitininkai šmėkščiojo taip toli ir taip greit lėkdavo pro šalį, o prieky stovėdavo tiek daug žmonių, kad sėdėdamas tėvui ant pečių Timas veik nieko nespėdavo pamatyti.

Nors Timui nerūpėjo nei žirgai, nei raitininkai, jis gana greit suprato, kas tai yra jotynės. Jei jis važiuoja namo tramvajumi ir laiko rankoje ledinukų maišelį, vadinasi, jie išlošė. O jei tėvas pasisodina jį ant peties ir juodu keliauja namo pėsti, vadinasi, jie pralošė.

Bet Timui vis tiek, ar jie išlošė, ar pralošė. Sėdėti tėvui ant peties jam taip pat gera, kaip ir važiuoti tramvajumi, o gal net geriau. Svarbiausia, kad dabar sekmadienis ir jie kartu, o Ervinas su pamote toli toli, taip toli, tarsi jų visai nebūtų pasaulyje.

Deja, savaitė turi dar šešias dienas. Ir tos dienos Timui praeidavo taip, kaip tiems pasakų vaikams, kurie turi piktą pamotę. Tik Timui buvo dar blogiau, nes pasaka juk lieka pasaka: prasideda pirmame puslapyje ir baigiasi, sakykim, dvyliktame. Bet pabandyk išverti tokias kančias visus metus, ką ten metus – visą amžių. Ir jei ne sekmadieniai, Timas vien iš užsispyrimo būtų pasidaręs nepataisomas padauža ir akižara. Bet, laimė, pasaulyje vis dėlto yra sekmadienių, ir Timas liko paprastas berniukas. Net jo juokas skambėjo kaip anksčiau: jis prasidėdavo kažkur giliai krūtinėje ir pratrūkdavo džiaugsmu ir kvatojimu.

Beje, dabar tą juoką vis rečiau išgirsdavai. Timas pasidarė užsispyręs ir išdidus, be galo išdidus. Tik šitaip jis galėjo ap-

siginti nuo pamotės, kuri bambėdavo kiaurą dieną, kartais gal ir be jokio pikto noro.

Timas labai džiaugėsi pradėjęs lankyti mokyklą. Dabar jis nuo pat ankstyvo ryto ligi pietų būna nuo savo skersgatvio toli toli – ne už kelių šimtų metrų, o už devynių jūrų. Ir pirmaisiais mokslo metais jis vėl pradėjo juoktis; kartais net mokytojas, pažvelgęs į jį, pamiršdavo ketinęs pabarti.

Dabar Timas jau ir pats nenori pyktis su pamote. Jei nors kartą ji pagiria Timą, kad pats vienas atvilko pilną krepšį bulvių, jis jaučiasi laimingas, darosi sukalbamas ir paklusnus ir visa širdimi trokšta padėti jai nuo ryto ligi vakaro. Tačiau gavęs kasdienės pylos jis vėl paniursta ir pasislepia po išdidėlio kauke. Tada jau prie jo nė artyn neik.

Tie begaliniai berniai su pamote atsiliepė ir jo mokslui. Nors Timas daug sumanesnis už kitus berniukus, jo pažymiai blogesni negu kitų. Mat jis išsiblaškęs ir neatidus. Ir dar tie namų darbai.

Mokytis namuose pamokas vienas vargas. Vos tiktai jis su savo vadovėliu atsisėda už virtuvinio stalo, lyg iš po žemių išdygsta pamotė ir varo į vaikų kambarį, kur juodu miega su Ervinu. Tačiau ten karaliauja jo suvestinis brolis, kuris nė akimirkos neduoda Timui ramybės: tai pristojęs tempia jį žaisti ir zirzia, jei šis neina, tai susikrauna ant stalo savo konstruktorių, ir Timas neturi nė kur sąsiuvinio pasidėti. Kartą visai netekęs kantrybės Timas įkando Ervinui į ranką. Ir jam tai geruoju nesibaigė. Pamotė, pamačiusi kruviną savo sūnelio ranką, pradėjo šaukti, kad Timas kraugerys, niekšas ir žmogžudys. O tėvas vakare jo nė žodžiu neužtarė. Nuo tos dienos Timas paliko Erviną ramybėje ir mokydavosi pamokas paslapčia įlindęs į tėvų

miegamąjį. Tačiau Ervinas jį susekė ir paskundė pamotei, o toji prie daugelio kitų pamokymų pridūrė dar ir tokį: „Tėvų miegamajame vaikams nėra ko veikti!“

Kas gi beliko Timui? Sukąsti dantis ir mokytis kartu su Ervinu. Jeigu šis užimdavo vienintelį staliuką kambaryje, Timas sėsdavosi ant lovos, o sąsiuvinį pasidėdavo ant spintelės. Tačiau ar jis sėsdavosi prie staliuko, ar prie spintelės, mokslas jam vis tiek nelindo į galvą. Ir tik trečiadieniais, kai Ervinas eidavo mokyklon po pietų, Timas galėdavo išmokti pamokas taip, kaip norėjo. O jis norėjo, kad mokytojas būtų patenkintas. Ir dar jis norėjo su visais žmonėmis gyventi gražiuoju.

Tačiau kasmet jo namų darbai mokytojui vis labiau nepatikdavo. „Protingas berniukas, – sakydavo mokytojas, – bet tinginys ir labai išsiblaškęs.“ Iš kur jis galėjo žinoti, kiek Timas kasdien privargsta, kol susiranda vietą mokytis. Timas jam to nepasakojo – jis manė, mokytojas ir taip viską žino. Taigi ir mokykla Timui dar sykį parodė, kad gyvenimas – nesuprantamas daiktas, o visi suaugę – išskyrus, žinoma, jo tėvą, – veidmainiai.

Tačiau ir tas vienintelis pasaulyje nuoširdus žmogus jį paliko. Kai sukako ketveri metai nuo tos dienos, kada Timas pirmąsyk atėjo į mokyklą, – per tą laiką jis šiaip taip ropštėsi iš klasės į klasę, – statyboje žuvo jo tėvas: jį užmušė krisdama lenta.

Tokios baimios nelaimės Timas dar nebuvo patyręs.

Iš pradžių jis tiesiog nenorėjo patikėti. Ir tiktai laidotuvių dieną, kai apsverkusi pamotė tvojo Timui per veidą, kam pamiršo nuvalyti jai batus, jis pirmąsyk pasijuto be galo vienišas.

Juk šiandien sekmadienis.

Ir Timas pirmąsyk pravirko. Jis raudėjo gailėdamasis tėvo, savęs, jam buvo skaudu, kad gyvenimas toks žiaurus ir neteisingas; ir staiga išgirdo pamotės balsą. „Atleisk man, Timai“, – ištarė ji pirmąsyk.

Toji valanda kapinėse buvo tarsi klaidus sapnas – trokšti jį kuo greičiau pamiršti, bet maudulys vis ėda ir ėda širdį. Timas ėmė nekęsti tų žmonių, kurie stovėjo aplink jį ir kažką kalbėjo, giedojo, meldėsi. Jį erzino apsižliumbusi pamotė. Pasakys kas užuojautos žodį – ji tuoj ir puola į ašaras. Timas kentėjo tylomis ir nenorėjo niekam savo sielvarto rodyti. Ir vos tik žmonės pradėjo skirstytis, jis ėmė ir pabėgo.

Ilgai Timas klaidžiojo po gatves, o kai atsidūrė prie miesto sodo ir pamatė tuos langus ir tą namą, kur dar visai mažas būdamas juokėsi ir šaukė: „Tū tū tū!“, jam taip suspaudė širdį, kad jis vos nenualpo.

Pro buvusio jo kambario langą išlindo mergaitė su gražia lėle rankose ir pamačiusi Timą žiūrint kyštelėjo jam liežuvį. Timas greit nusisuko ir nuėjo tolyn.

„Jeigu aš turėčiau labai daug pinigų, – galvojo klydinėdamas po gatves, – išsinuomočiau didelį butą ir turėčiau ten sau atskirą kambarį. Ervinas kasdien gautų iš manęs smulkiom išlaidom, kiek tik paprašytų. O pamotė galėtų pirkti viską, ko jos širdis geidžia!“ Tačiau tai buvo tik svajonės, ir Timas tai žinojo.

Kojos pačios nešė jį į hipodromą, ten, kur kadaise su tėvu praleisdavo laimingus sekmadienius. Kai tėvas buvo dar gyvas.

Ponas languotais drabužiais

Antra skiltis

Kai Timas pasiekė hipodromą, pirmasis jojimas jau ėjo į pabaigą. Žiūrovai rėkė ir švilpė šaukdami vis tą patį vardą: „Vėjas!“

Timas stovėjo gaudydamas kvapą: mat jis visą kelią bėgo, be to, jam staiga pasirodė, kad kažkur čia, tarp tų šaukiančių žmonių, yra jo tėvas. Ir Timas pajuto, kad čia jo namai. Čia toji vieta, kur jie visuomet su tėvu būdavo vieni. Be pamotės ir be Ervino. Kiekvieną sekmadienį jis stovėjo šitoj minioj, apsuptas klegesio ir šūksmų. Staiga Timui pasidarė nepaprastai ramu, netgi linksma. Ir kai džiūgaujanti minia vienu balsu sušuko „Vėjas!“, Timas vėl susijuokė, – skambiai ir nuoširdžiai, iš visos širdies. Jis prisiminė tėvo žodžius: „Vėjas dar labai jaunas, Timai. Tu pamatysi, ateis diena, jis parodys, ką gali.“

Ir šiandien jis parodė. Tačiau tėvas šito jau nebepamatys. Timas nė pats nežinojo, ko juokėsi, bet ir negalvojo apie tai. Jis dar nebuvo sulaukęs tokio amžiaus, kada žmonės svarsto savo poelgius.

Kažkoks žmogus, išgirdęs Timo juoką, staigiai atsigrėžė ir glostydamas smakrą įbedė akis į berniuką. Po to tarsį apsi-

galvojęs žingtelėjo tiesiai į Timą, bet ūmai pasuko pro šalį, tik eidamas užmynė jam ant kojos.

– Atleisk, mažyli, – tarė jis nesustodamas, – aš netyčia.

– Nieko, – nusišypsojo Timas, – mano batai vis vien purvini.

Tai sakydamas jis žvilgtelėjo žemyn ir staiga pamatė žolėje blizgant penkių markių monetą. Tas žmogus skubiu žingsniu ėjo vis tolyn, arti nieko nebuvo. Timas greitai užmynė monetą, apsidairė, pasilenkė, tarsį jam būtų reikėję užsirišti batą, vogčiomis pakėlė pinigą ir įsikišo į kišenę. Paskui lėtai nukiūtinu tolyn. Staiga prie jo priėjo aukštas liesas vyriškis languotais drabužiais ir tarė:

– Na, Timai, nori statyti už kokį žirgą?

Timas nustebęs žiūrėjo į nepažįstamąjį. Jis nežinojo, kad čia tas pats žmogus, kuris ką tik buvo užmynęs jam ant kojos. Nepažįstamojo lūpos plonos, lyg koks brūkšnys, nosis siaura, kumptelėjus, o panosėj – juodi ūsiukai. Ant kaktos užsimaukšlinęs languotą kepurę, iš po jos žvilgčiojo skvarbios, pavandėnijos akys.

Kai tas žmogus užkalbino, Timui net kvapą užgniauzė.

– Aš... neturiu pinigų, – galų gale išvebleno jis.

– Ne, tu turi penkias markes, – tarė nepažįstamasis.

Ir lyg tarp kitko pridūrė:

– Aš visai netyčia pamačiau, kaip tu jas rada. Jei nori statyti už kokį žirgą, imk šį kvitą. Aš jau užmokėjau už jį. Tu tikrai laimėsi!

Timas raudo ir balo klausydamasis šių žodžių, bet galop jo veidas atgavo įprastą tamsų atspalvį. (Jo veido spalva buvo kaip mamos.) Ir jis vėl išvebleno:

– Man rodos, vaikams uždrausta čia lošti.

Tačiau nepažįstamasis neatstojo.

– Šitas hipodromas, – kalbėjo jis, – yra vienas iš tų, kur vaikams nedraudžiama dalyvauti lošime. Supranti, čia ne taip griežtai žiūrima tvarkos. Na, ką tu manai apie mano pasiūlymą?

– Aš jūsų visai nepažįstu, – tyliai prabilo Timas. (Tik dabar jis pastebėjo, kad vyriškis vadina jį vardu.)

– Bet aš apie tave daug žinau, – tarė šis. – Aš pažinojau tavo tėvą.

To pakako. Tiesa, Timui buvo sunku įsivaizduoti, kad tėvas būtų galėjęs pažinoti tokį išsidabinusį poną; tačiau tas žmogus pavadino Timą vardu, vadinasi, jis su tėvu buvo tikrai pažįstamas.

Kiek paabejojęs Timas paėmė užpildytą kvitą, išsitraukė iš kišenės pinigą ir nuėjo prie kasos. Tą akimirką garsiakalbis pranešė, kad prasideda antrasis jojimas. Nepažįstamasis paragino Timą:

– Duok greičiau, kol dar neuždarė langelio. Pamatysi, aš tau atnešiu laimę!

Berniukas padavė kasininkei monetą, kvitą ir gavo tokią kortelę. Kai atsigręžė, nepažįstamojo jau nebebuvo.

Antrasis jojimas baigėsi, ir žirgas, už kurį statė Timas, laimėjo per penkis arklio ilgius.

Timas gavo prie langelio tiek pinigų, kiek dar savo akyse nebuvo matęs. Ir vėl jis rauda ir balo. Bet šį kartą iš džiaugsmo ir pasididžiavimo. Spinduliuojančiomis akimis jis rodė visiems savo laimikį.

Bet taip jau pasaulyje esti, kad džiaugsmas ir sielvartas eina kartu. Staiga Timas prisiminė tėvą, kurį šiandien palaidojo

ir kuris niekada nebuvo išlošęs tiek daug pinigų. Berniuko akys paplūdo ašaromis, ir jis pats nepajuto, kaip pradėjo raudoti.

– Ei, mažyli. Jeigu tau nusišypsojo tokia laimė, nėra ko verkti, – jis staiga išgirdo gergždžiantį balsą.

Timas pakėlė galvą ir pro ašaras išvydo vyriškį raukšlėtu kostiumu ir raukšlėtu veidu. Jam iš kairės stovėjo rusvaplaukis dilba ir iš aukšto žvilgčiojo į Timą, o dešinėje į Timą spoksojo mažas, plikas, prabangiai apsitaęs ponas.

Visi trys vyrai beveik kartu paklausė Timo, ar nenorėtų su jais išgerti limonado ir šitaip atšvęsti tokią pergale.

Timui ši sekmadienį taip netikėtai nusišypsojo laimė, jis susirado draugų, todėl dabar tik linktelėjo ir sukūkciojęs dar sykį tarė:

– Aš norėčiau atsisėsti ten sode.

Kiek kartų jis drauge su tėvu čia sėdėjo ir gėrė limonądą!

– Gerai, mažyli, eime į sodą, – tarė tie trys vyrai vienu balsu.

Ir netrukus jie jau sėdėjo seno, kuplaus kaštono paunksnėje.

Nepažįstamasis, atnešęs Timui laimę, daugiau nesirodė. Ir Timas greit jį pamiršo, nes tie trys vyrai, užsisakę sau alaus, o Timui limonado, linksmino jį kaip išmanydami. Rusvaplaukis dilba balansavo pasistatęs ant nosies stiklinę alaus, ir nė vienas lašas neišsiliejo; vyriškis raukšlėtu kostiumu ir raukšlėtu veidu traukė iš kortų kaladės tas kortas, kurias sakė Timas; plikasis išdarinėjo įmantriausius fokusus su Timo pinigais. Suvynioja juos į nosinę, paskui tą nosinę suglamžo, o kai išskleidžia – pinigų nė kvapo.

Plikis kikenė:

– Dabar kyštelk ranką į kairę savo striukės kišenę!

Timas darė kaip liepiamas ir, baisiai nustebęs, rasdavo ten savo pinigus.

Tai buvo iš tiesų nuostabus sekmadienis. Dar prieš dvi valandas jis liūdnas ir nelaimingas klydinėjo po miestą, o dabar juokėsi sau taip, kaip seniai buvo juokėsis. Net užspringo besijuokdamas. Naujieji draugai jam labai patiko. Jis didžiavosi suradęs tikrų bičiulių, kurių kiekvienas turėjo negirdėtą amatą. Raukšlėtasis pasirodė esąs pinigų spausdintojas, rusvaplaukis – piniginių meistras, o plikis pasivadino knygų specialistu – kas tai yra, Timas gerai nė nesuprato.

Kai Timas išdidžiai mostelėjo, norėdamas sumokėti sąskaitą, visi trys šypsodamiesi, bet gana griežtai jį sustabdė. Plikis pats už viską sumokėjo. Už limonadą irgi. Taigi Timui, atsisveikinus su naujaisiais draugais, kišenėje liko visas laimikis.

Timas jau norėjo išokti į tramvajų, tik staiga prieš jį išdygo nepažįstamasis languotais drabužiais.

– Timai, Timai, – prabilo jis be jokių užuolankų, – na ir kvailas tu vaikas! Ir vėl nebeturi nė skatiko.

– Ką jūs kalbate, pone, – nusijuokė Timas. – Štai mano laimikis!

Jis išsitraukė iš kišenės saują pinigų, parodė juos nepažįstamajam ir valandėlę patylėjęs tarė:

– Imkite, tai jūsų.

– Pinigai, kuriuos tu turi rankoje, neverti nė aguonos grūdo, – paniekinamai atsakė nepažįstamasis.

– Bet aš juos gavau kasoje! – sušuko Timas, – galiu galvą dėti!

– Kasoje, mažyli, tu gavai tikrus pinigus. Bet, žinok, tie trys vyrai, su kuriais sėdėjai sodelyje, tau juos apkeitė.

Aš gerai pažįstu tuos tipus. Deja, per vėlai tave pamačiau jų draugėje. Jau norėjau juos sučiupti, bet spėjo išnešti kudašių. Sukčiai!

– Ką jūs kalbate! Vienas iš jų – piniginių meistras.

– Na, žinoma, pinigines vagia.

– Vagia pinigines? – sumišęs paklausė Timas. – O ką veikia tas pinigų spausdintojas?

– Spausdina netikrus pinigus.

– O trečiasis, knygų specialistas?

– Tas pardavinėja netikrus kvitus. Žodžiu, sukčiauja per jotynes.

Tačiau Timas netikėjo. Tada nepažįstamasis išsitraukė iš savo piniginės vieną banknotą ir palygino su Timo banknotu. Iš tiesų, nors Timas ir šiaip žiūrėjo prieš šviesą, ir taip, vandens ženklų nebuvo.

– Dabar tu matai, kad aš sakau tiesą?

Timas liūdnam linktelėjo. Staiga sviedė žemėn pinigus ir lyg pašėlęs ėmė juos trypti kojomis. Kažkoks senukas nustebež žiūrėjo į Timą, paskui į tą žmogų languotais drabužiais, ir kad pasileis bėgti, lyg patį velnią būtų išvydęs.

Nepažįstamasis valandėlę patylėjo, paskui išsitraukė iš kišenės penkias markes ir padavė jas apstulbusiam Timui liepdamas čia vėl ateiti kitą sekmadienį. Ir nuėjo.

„Kažin kodėl jis pats nelošia jotynėse?“ – pamanė Timas. Bet tuoj ir pamiršo, įsikišo pinigą į kišenę ir pėsčias nukulniavo į savo skersgatvį. Netikri pinigai liko gulėti gatvėje...

Timas parėjo namo ir labai nustebo, kad pamotė jo nebare, kam taip vėlai grįžo iš tėvo laidotuvių. Už bausmę pamotė jam nedavė vakarienės ir netarusi nė žodžio nuvarė miegot.

Užtat Ervinui buvo leista pasilikti su svečiais, kurie tylėdami dėbčiojo į išeinantį Timą.

Po to keisto sekmadienio sekė ilga, liūdna savaitė. Timas vėl gaudavo namie pylos, o mokytojas dar dažniau, negu paprastai, turėdavo jam duoti pastabų. O Timui tik viena mintis buvo galvoj: eiti kitą sekmadienį į hipodromą ar ne. Tas penkias markes jis įkišo į gretimo namo sienos plyšį, kad Ervinas nerastų. Ir visada eidamas pro šalį nejučia šyptelėdavo. Jam buvo smagu pagalvojus, kad, ko gero, dar sykį pavyks išlošti jotynėse.